

مقایسه اعتیاد به اینترنت بر حسب سبک‌های تفکر در کاربران آن

سید حمید آتش پور^۱ - داریوش جلالی^۲
سعیده اسمعیلیان^۳

چکیده

هدف از انجام پژوهش مقایسه اعتیاد به اینترنت بر حسب سبک‌های تفکر در کاربران آن بود. برای این منظور ۷۶ نفر از بین افراد ۱۶ تا ۳۰ ساله‌ای که برای دریافت خدمات مختلف اینترنتی به کافی‌نت‌های اصفهان و شهرکرد مراجعه کرده بودند، به صورت تصادفی انتخاب شدند و با پرسشنامه‌های اعتیاد به اینترنت و سبک‌های تفکر مورد ارزیابی قرار گرفتند. با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه اعتیاد به اینترنت با انجام بر روی یک نمونه مقدماتی برابر با ۰/۷۸ و پرسشنامه سبک‌های تفکر برابر با ۰/۸۱ محاسبه شد. نتایج تحلیل واریانس نشان داد که از بین سبک‌های سیزده گانه تفکر در کاربران اینترنت (بر اساس شاخص اعتیاد به اینترنت)، فقط در سبک‌های تفکر درون‌نگر ($P = ۰/۰۰۵$) و ناسالار ($P = ۰/۰۰۲$) تفاوت معنادار وجود دارد، در حالی که بین سبک‌های دیگر تفکر تفاوت معناداری مشاهده نشد ($P < ۰/۰۱$).

۱- استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

۲- کارشناس ارشد روان‌شناسی

۳- کارشناس روان‌شناسی صنعتی و سازمانی

همچنین نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون نشان داد که افرادی که از چت استفاده می‌کنند، دارای سبک تفکر جزئی‌نگر هستند ($P = 0/009$)، افرادی که در سایت‌ها گشت‌زنی می‌کنند، دارای سبک تفکر بیرون‌نگر ($P = 0/038$) و سبک تفکر فردنگر ($P = 0/009$) هستند و افرادی که از اطلاعات علمی اینترنت استفاده می‌کنند، دارای سبک تفکر اجرایی هستند ($P = 0/022$). علاوه بر این از بین متغیرهای جمعیت‌شناختی، تنها سن با اعتیاد به اینترنت رابطه معنادار داشت ($P = 0/0389$) و رابطه بین شغل، میزان استفاده از اینترنت و جنسیت با اعتیاد به اینترنت معنادار نبود ($P < 0/05$). کلید واژه‌ها: اعتیاد به اینترنت، سبک‌های تفکر، چت، ایمیل، گشت‌زنی در سایت‌ها.

مقدمه

امروزه نقش اینترنت به‌عنوان یک ابزار کارآمد و مؤثر در ایجاد و تسهیل ارتباطات و وسیله‌ای برای دستیابی سریع به منابع مختلف بر کسی پوشیده نیست. در واقع انسان که همواره در طول تاریخ سعی کرده است با تلاش و خلاقیت به امکانات و رفاه بیشتری دست یابد، امروزه سرخوش از برخورداری از اینترنت خود را به‌عنوان یک شهروند دهکده جهانی به حساب می‌آورد. این در حالی است که اینترنت نیز مانند بسیاری از محصولات قبلی ساخت دست بشر، اگر چه تا حدودی مشکلات وی را حل کرده و رفاه نسبی برای او به ارمغان آورده است، ولی منشأ مشکلات و ناراحتی‌های جدیدی نیز شده است. در حدود ۳۰ سال پیش تافلر (۱۳۷۶) در کتاب موجز خود با نام «شوک آینده» به برخی از سردرگمی‌ها و پریشانی‌هایی که انسان بر اثر به‌کارگیری فناوری‌های موسوم به «موج سوم» با آن روبه‌رو خواهد شد، اشاره کرده بود. اختلال اعتیاد به اینترنت اصطلاحی است که اولین بار گلدبرگ (۱۹۹۶) برای استفاده بیش از حد و وسواسی و آسیب‌شناسانه به اینترنت به کار برد. اولین مطالعه در خصوص اعتیاد به اینترنت نیز در یکصد و چهاردهمین گردهمایی سراسری انجمن روان‌شناسی آمریکا ارائه شد (یانگ، ۱۹۹۸). این موضوع هنگامی در اوایل سالهای دهه ۹۰ مطرح شد که اکثر مردم از شنیدن این واقعیت که ممکن است افراد بر اثر استفاده بی‌رویه از اینترنت به آن معتاد شوند، خنده بلند سر می‌دادند.

اگرچه اعتیاد به اینترنت اولین بار در سال ۱۹۹۶ مطرح شد، ولی جامعه علمی قبلاً با مفاهیمی از قبیل اعتیاد به فناوری، اعتیاد به رایانه و اعتیاد به بازیهای رایانه‌ای آشنا بود. در واقع این تفکر که استفاده از رایانه ممکن است به صورت عادت اجباری یا حتی رفتاری اعتیادآمیز و غیرقابل ترک در آید از دهه ۱۹۷۰ شکل گرفت. اختلال اعتیاد به اینترنت با برخی اصطلاحات دیگر مانند: «وابستگی رفتاری به اینترنت»، «استفاده مرضی از اینترنت» و «استفاده مشکل‌زا از اینترنت» به کار رفته است. با وجود این اختلال اعتیاد به اینترنت بیش از اصطلاحات دیگر در نوشته‌های اخیر استفاده شده است (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱). با وجود به کارگیری این اصطلاحات و انجام پژوهش‌های متنوع، هنوز توافق اجمالی در خصوص تعریف و طبقه‌بندی اعتیاد به اینترنت صورت نگرفته است. دیویس (۲۰۰۱) معتقد است که دو شاخص و نشانه برای اعتیاد به اینترنت این است که ۱- عادت به حدی بالا می‌گیرد که زندگی روزانه و روابط اجتماعی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ۲- فرد اراده‌ای برای متوقف کردن آن ندارد. فریس (۲۰۰۰) نیز معتقد است که توسعه زمینه‌های مطالعه در خصوص اعتیاد این نکته را تأیید می‌کند که اعتیاد به اینترنت یک اختلال روانی - فیزیولوژیک است و تحمل، کناره‌گیری، آشفته‌گی‌های هیجانی و قطع روابط اجتماعی را به دنبال دارد.

برخی از پژوهشگران بر این باور هستند که استفاده از اینترنت به هر شکلی ممکن است موجب اعتیاد شود. در حالی که برخی دیگر به هیچ‌وجه اینترنت را مزاحم زندگی عادی و روزمره انسان نمی‌دانند و از آن به‌عنوان یک شیوه لذت بردن از کامپیوتر یا جست‌وجو در سایت‌های مختلف نام می‌برند که مانند لذت بردن از مواد مخدر است. یانگ (۱۹۹۹) به برخی از علائم مانند افکار وسواسی در ارتباط با استفاده از اینترنت، سطح تحمل، کاهش میزان تسلط فرد بر تکنانه‌های خود، ناتوانی در متوقف ساختن یا کاهش استفاده از اینترنت و کناره‌گیری از برخی از موقعیت‌های اجتماعی اشاره کرده است. آنچه مشخص است، این است که اعتیاد به اینترنت نیز مانند انواع دیگر اعتیاد، از قبیل قمار، پرخوری و یا تماشای تلویزیون، الکل و مواد مخدر مشکلاتی دارد. اورزاک (۱۹۹۹) اعتیاد به اینترنت را به‌عنوان یک مشکل روان‌شناختی دارای دو دسته علائم می‌داند: ۱- نشانه‌ها و علائم روان‌شناختی، ۲- نشانه‌ها و علائم جسمانی. کینگ (۱۹۹۶) به برخی از جنبه‌های مرتبط با اعتیاد به اینترنت مانند شکست در ازدواج، بیکاری، قصور و کوتاهی در تکالیف مدرسه، فراموش کردن خوردن و آشامیدن اشاره کرده است.

- به‌طور کلی اعتیاد به اینترنت باید در طی یک دوره زمانی ۶ تا ۱۲ ماهه به طول بینجامد و از علائم و نشانه‌های زیر حداقل ۴ مورد را به همراه داشته باشد (یانگ، ۱۹۹۸).
- احساس نیاز روزافزون برای رسیدن به رضایت دلخواه
 - ناتوانی در مهار کردن استفاده از اینترنت
 - احساس بی‌قراری و زودرنجی هنگام قطع یا توقف اینترنت
 - استفاده از اینترنت به‌عنوان راهی برای فرار از مشکلات یا خلاصی از حُلق پایین
 - دروغ گفتن به اعضای خانواده یا دوستان برای پنهان کردن دامنه درگیری با اینترنت
 - به‌خطر انداختن روابط شخصی، شغل و تحصیلات و دیگر فرصت‌های زندگی برای اینترنت
 - ماندن در وضعیت آن - لاین طولانی‌تر از دوره نامزدی.
- در یک مطالعه زمينه‌یابی اینترنتی که برنر^۱ (۱۹۹۷) انجام داد، ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان حداقل ۵ تا ۱۰ نشانه از اعتیاد به اینترنت در کارکردهایی مانند اماندگی و درماندگی در مدیریت زمان، کسری خواب، کاهش یا افزایش میل به غذا و اشتها به خوردن را گزارش کردند. آنها همچنین نشان دادند که در هر هفته به‌طور متوسط ۱۹ ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند (بریگز، ۲۰۰۱). دیویس (۲۰۰۱) معتقد است که اعتیاد به اینترنت به دو شکل وجود دارد:
- استفاده مرضی ویژه از اینترنت: یعنی فرد بیش از اندازه از اینترنت استفاده می‌کند یا برخی اوقات از آن سوء استفاده می‌کند و این در نتیجه آسیب‌شناسی روانی قبلی فرد است که اینترنت برای آن فرد به‌عنوان یک عامل تقویت می‌باشد.
 - استفاده مرضی فراگیر از اینترنت: که فرد به‌صورت مرضی از جنبه‌های متفاوت اینترنت، مانند گپ زدن، پرسه زدن، ایمیل و غیره استفاده می‌کند و ناشی از بافت اجتماعی فرد است.
- برخی تحقیقات این دو موضوع را تأیید می‌کنند. برای نمونه، دانش آموزانی که به بازیهای ویدئویی بیش از بازیهای دیگر اهمیت می‌دهند، در مقایسه با دانش‌آموزان دیگر از مشکلات رفتاری بیشتری رنج می‌برد. بسیاری از افراد ترجیح می‌دهند با یک

رایانهٔ بی طرف رابطه برقرار کنند تا با انسانها، یعنی آنها بیشتر مایل هستند با دوستان اینترنتی تعاملات اجتماعی داشته باشند تا با دوستان واقعی (اسلور^۱، ۲۰۰۰؛ نقل از امیدوار و صارمی). به طور کلی تحقیقات نشان می‌دهد، افرادی که دارای اختلالات روانی و هیجانی هستند، بیش از افراد دیگر در معرض اعتیاد به اینترنت قرار دارند و هر چقدر این اختلالات عمیق‌تر باشند احتمال اعتیاد به اینترنت افزایش می‌یابد (بانگ، ۱۹۹۷). از نظر میزان شیوع، تحقیقات نشان می‌دهد که ۳ درصد از افراد آن - لاین، به صورت مشکل‌دار از اینترنت استفاده می‌کنند، این افراد را می‌توان به ۴ گروه تقسیم کرد (فریدنبرگ، ۲۰۰۲):

- کاربرانی که کنترل ندارند، یعنی در چگونگی استفاده از اینترنت با مشکل مواجه هستند.
- کاربرانی که وقتی که تنها یا افسرده هستند آن - لاین می‌شوند.
- کاربرانی که به دنبال راحتی و آسودگی اجتماعی هستند و از طریق آن - لاین به ملاقات افراد دیگر می‌روند.

- کاربرانی که دانشجو هستند و بر اثر فشارهای روحی و اضطراب ناشی از امتحان و کلاس‌های دانشگاه به اینترنت پناه می‌برند.

تحقیقات دیگر شیوع اعتیاد به اینترنت را تا حدود ۶ درصد گزارش کرده‌اند (گالتایر، ۲۰۰۰). نکتهٔ جالب در نتایج این تحقیقات این است که نوجوانان بیش از والدین خود به اینترنت اعتیاد دارند. به طور کلی افراد بزرگسال کمتر از جوانان به اینترنت معتاد هستند (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱). ویس (۱۹۹۸) گزارش کرده است که افراد معتاد به طور متوسط هر هفته ۳۸/۵ ساعت و افراد غیرمعتاد ۴/۹ ساعت از وقت خود را در اینترنت می‌گذرانند. در واقع افراد معتاد به اینترنت ۳۸/۵ ساعت وقت خود را به اموری به غیر از امور آموزشی یا شغلی می‌گذرانند و نشان دادند که قادر به کاهش این میزان استفاده نیستند (پاتریشا، ترجمهٔ اوحدی، ۱۳۸۲). در تحقیق اسکرر (۱۹۹۷) که بر روی دانشجویان دانشگاه انجام شد، میزان استفادهٔ دانشجویان از اینترنت ۱۱ ساعت در هفته گزارش شده است. البته اعتیاد به اینترنت نه فقط در بین نوجوانان و دانشجویان، بلکه در بین کارمندان و بزرگسالان نیز وجود دارد. برخی مطالعات نشان می‌دهند که در

حال حاضر در انگلستان، اعتیاد به اینترنت عامل شماره یک برای سرزنش شدن در محیط کار است (فریدنبرگ، ۲۰۰۲). یانگ (۱۹۹۸) بر این باور است که برای مشخص کردن فرد معتاد از غیرمعتاد نقطه برشی وجود ندارد و نمی‌توان صرفاً براساس میزان ساعت استفاده افراد از اینترنت آن را به عنوان نشانه اعتیاد به اینترنت معرفی کرد، بلکه این موضوع که اینترنت بر زندگی زناشویی، خانوادگی، شغلی و اجتماعی و جنسی فرد چه تأثیری گذاشته است را بهتر می‌توان به عنوان ملاک اعتیاد به اینترنت قلمداد کرد.

موضوع مهم این است که اگرچه تمام افراد به نوعی در معرض جنبه‌ای از اعتیاد به اینترنت قرار دارند، ولی برخی از افراد آسیب‌پذیرتر هستند. به عنوان مثال افرادی که وقت زیادی دارند یا اکثر مواقع در خانه یا خوابگاهها هستند، بیشتر در معرض اعتیاد به اینترنت قرار دارند. به نظر می‌رسد اعتیاد به اینترنت با برخی از عوامل مانند جنسیت، سن، ویژگیهای شخصیتی و ویژگیهای محیطی در ارتباط باشد. تحقیقات نشان می‌دهند که افراد نوجوان بیش از والدین به اینترنت اعتیاد دارند. همچنین نتایج برخی مطالعات نشان می‌دهد که افراد بزرگسال کمتر از جوانان به اینترنت معتاد هستند. از طرف دیگر جنسیت نیز از عواملی است که نوع کاربری و دلایل زیربنایی برای استفاده از اینترنت را تحت تأثیر قرار می‌دهد (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱، ص ۳۲). در پژوهشی که یانگ (۱۹۹۶) بر روی سن افراد مبتلا به اعتیاد به اینترنت انجام داد، گزارش کرده است که ۶۰ درصد افراد را زنان با میانگین سنی ۴۰ تشکیل می‌دادند و ۴۲ درصد آنها بدون حرفه (خانه‌دار، بازنشسته یا دانشجو) بودند.

از طرفی قبلاً برخی از نویسندگان عنوان کرده بودند که شخصیت کاربران رایانه، عامل اصلی در پیدایش اعتیاد یا وابستگی به رایانه است. طی پژوهشی که شاتون^۱ (۱۹۸۹) به منظور بررسی ارتباط بین ویژگیهای شخصیتی کاربران رایانه انجام داد به این نتیجه رسید که افراد معتاد در ویژگیهای محافظه کاری / تجربه‌گرایی، عمل‌گرایی / خیالپردازی آزمون شانزده عاملی شخصیت نمرات بالاتری آوردند. این افراد به رؤیاپردازی و غرق شدن در افکار گرایش بیشتری داشتند و امتیاز بیشتری در سرسختی و رقابت‌جویی به دست آوردند. در واقع آنها نیاز به انزوا، مشغله‌های ذهنی و کم‌توجهی

به عواطف دیگران یا کارهای روزمره را نشان دادند (گاتر، ترجمهٔ پورعابدی، ۱۳۸۳). نتایج برخی مطالعات دیگر نشان داد که رفتار اعتیادپذیر، جدا از هر زمینه‌ای صرفاً واکنشی به مجموعه‌ای از موقعیت‌ها نیست، بلکه بیشتر گرایشی را نمایان می‌سازد که با گونه‌های ویژه‌ای از شخصیت همراه است (گریفیتز^۱، ۱۹۹۵). بریگز (۲۰۰۱) نیز مدعی شده است، افرادی که سبک زندگی تنهایی دارند و از حمایت اجتماعی خوبی برخوردار نیستند بیشتر به طرف اعتیاد به اینترنت گرایش دارند.

با توجه به ماهیت سبک‌های تفکر، احتمالاً برخی جنبه‌های استفاده از اینترنت با این سبک‌ها در ارتباط هستند. چون سبک‌های تفکر، توانایی نیستند، بلکه رجحان‌هایی هستند که افراد برای حل مسائل به کار می‌برند. لذا می‌توان مدعی شد که با توجه به اینکه دنیای اینترنت دنیای بسیار وسیع و متنوعی است، احتمالاً با برخی سبک‌های تفکر ارتباط بیشتری دارد. طی تحقیقی که آتش‌پور و آقایی (۲۰۰۴) انجام دادند به این نتیجه رسیدند که سبک‌های تفکر با جنبه‌های متفاوت استفاده از اینترنت در ارتباط است. به‌عنوان مثال بیشتر کاربران که از چت استفاده می‌کردند، دارای سبک تفکر آزاداندیش بودند. کاربران که به گشت‌زنی در سایت‌ها علاقه‌مند بودند، سبک تفکر آزاداندیش و اجرایی و کاربران که از اطلاعات علمی استفاده می‌کردند، سبک تفکر کلی‌نگر داشتند.

در واقع استرنبرگ (۱۹۹۷) پس از مرور، جمع‌بندی و گسترش نظریه‌های پیشین به ازانة نظریهٔ سبک‌های تفکر پرداخت. قبلاً سبک‌های تفکر را به ۵ گروه کلی؛ واقعگرا، آرمانگرا، عمل‌گرا، تحلیل‌گر و تلفیقی تقسیم‌بندی می‌کردند (گودبرانند، ۱۹۹۷). استرنبرگ با طرح نظریهٔ خودگردانی ذهنی، این ایده را مطرح ساخت که افراد در برخورد با مسائل و موقعیت‌های جدید، شیوه‌هایی را بر شیوه‌های دیگر ترجیح می‌دهند. محتوای اصلی این نظریه نشان می‌دهد که انسان به صورت آگاهانه تفکر خود را سازماندهی می‌کند و بر خود حکومت می‌نماید. شیوه‌های حکومت تفکر بر ذهن شبیه شیوه‌های حکومتی رایج در جهان امروزی هستند. بنابراین روشهای حکومتی که در حال حاضر بر جوامع جهانی حاکم است، ناشی از شیوه‌ها و الگوهای تفکر افراد

حاکم می‌باشد. لذا می‌توان گفت که الگوهای تفکر مانند حکومت‌ها دارای کنش، شکل، سطح، قلمرو و گرایش هستند (استرنبرگ، ترجمه اعتماد اهری و خسروی، ۱۳۸۰).
 مؤلفه کنش نظریه خودگردانی ذهنی دارای ۳ نوع عملکرد است: قانون‌گذار، اجرایی و قضاوت‌کننده، مؤلفه شکل در این نظریه دارای ۴ شکل متفاوت است: فردسالاری، پایورسالاری، جرگه‌سالاری و ناسالاری (هرج و مرج طلب). مؤلفه سطح در نظریه خودگردانی ذهنی به دو صورت سبک کل‌نگر یا جزء‌نگر است. همچنین از نظر محتوا به دو شکل برون‌نگرا و درون‌نگرا می‌باشد. از نظر گرایش نیز به صورت محافظه‌کار و یا آزاداندیش می‌باشد.

نظریه خودگردانی ذهنی بر این اصل مبتنی است که نوع و شکل حکومت‌هایی که در جهان وجود دارند، تصادفی نیستند، بلکه بازتاب بیرونی افکاری هستند که در ذهن مردم وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت که نظریه خودگردانی ذهنی همانند حکومت‌های رایج در جهان دارای جنبه‌های متنوع مانند کنش، شکل، سطح، قلمرو و گرایش است (استرنبرگ، ۱۹۹۷). امیدبخش‌ترین نکته‌ای که در خصوص سبک‌های تفکر وجود دارد، این است که این سبک‌ها قابل آموزش و یادگیری هستند. چنانچه موضوع آموزش و یادگیری سبک‌های تفکر پذیرفته شود، ناگزیر این واقعیت که افراد در اثر ارتباط با محیط، الگوهای خاصی را بیشتر مورد استفاده قرار می‌دهند، راحت‌تر پذیرفته می‌شود. در واقع برخی از متغیرها در تحول و تغییر سبک‌های تفکر مؤثر هستند. از جمله این متغیرهای محیطی می‌توان به فرهنگ، جنسیت، سن، سبک تفکر والدین و سبک تفکر معلمان اشاره کرد. طی تحقیقی یا -ون -چن (۲۰۰۱) گزارش کرده است، سبک‌های تفکر معلمان رابطه معناداری با سبک‌های تفکر دانش‌آموزان دارد. همچنین جفت شدن سبک‌های تفکر دانش‌آموزان و دبیران رابطه معناداری با میزان رضایت ادراک شده یادگیری و پیشرفت دارد.

بنابراین می‌توان گفت وجود برخی برتری‌ها برای استفاده از سبک‌های تفکر در افراد چگونگی استفاده از اینترنت را تبیین می‌کند. به‌عنوان مثال افرادی که دارای سبک تفکر ناسالار هستند، تمایل دارند بیشتر در دنیای ناشناخته سیر کنند و کمتر خودشان را مقید به رفتار بهنجار یا قانونمند می‌کنند. در سالهای نخست دهه ۱۹۷۰ آشکار شد که برنامه‌نویسان رایانه، مردانی جوان، مجرد و درون‌نگرا بودند که در

موقعیت‌های اجتماعی مهارت کمتری از خود نشان می‌دادند (کراس، ۱۹۷۴، نقل از گانتر، ترجمه پورعابدی، ۱۳۸۳).

به هر حال با توجه به مطالبی که در خصوص اعتیاد به اینترنت و سبک‌های تفکر گفته شد، این پژوهش به دنبال آن است تا سبک‌های تفکر افرادی را که استفاده مشکل‌زا از اینترنت می‌کنند و یا جنبه خاصی از اینترنت را به صورت مرضی مورد استفاده قرار می‌دهند، شناسایی و احتمالاً نسبت به آموزش سبک‌های تفکر غیرمشکل‌زا به آنان اقدام کنند. برای انجام این مطالعه اعتیاد به اینترنت به عنوان متغیر مستقل و سبک‌های تفکر به عنوان متغیر وابسته استفاده شدند. به این منظور فرضیه‌های زیر مطرح شده‌اند:

- ۱- بین سبک‌های تفکر کاربران معتاد و غیرمعتاد به اینترنت تفاوت وجود دارد.

- ۲- سبک‌های تفکر کاربران اینترنت را می‌توان از طریق جنبه‌های مختلف استفاده از اینترنت (ایمیل، چت، گشت‌زنی در سایت‌ها و استفاده از اطلاعات علمی) پیش‌بینی کرد.

- ۳- رابطه معناداری بین اعتیاد به اینترنت با متغیرهای جامعه‌شناختی (جنسیت، سن، میزان استفاده از اینترنت و شغل) وجود دارد.

روش تحقیق

چون در پژوهش حاضر، محقق با شرایطی مواجه است که از قبل وجود داشته‌اند و وی فقط به توصیف و پیمایش آنها می‌پردازد، لذا روش تحقیق به کار رفته روش علی-مقایسه‌ای (پس‌رویدادی) است.

نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش را کلیه افرادی تشکیل می‌دادند که برای دریافت خدمات مختلف اینترنتی در طول تابستان ۸۳ به کافی‌نت‌های اصفهان و شهرکرد مراجعه کرده بودند. از بین این افراد، ۷۶ نفر در محدوده ۱۶ تا ۳۰ سال به صورت تصادفی سباده انتخاب و به پرسشنامه‌های مورد نظر پژوهشگر پاسخ دادند.

ابزار اندازه‌گیری

به منظور اندازه‌گیری شاخص‌ها و مؤلفه‌های مورد نظر پژوهشگران از سه پرسشنامه استفاده کرده‌اند:

پرسشنامه اعتیاد به اینترنت: این پرسشنامه دارای ۱۵ سؤال سه گزینه‌ای است. هدف از طرح این پرسشنامه، سنجش میزان و شدت اعتیاد به اینترنت و اندازه‌گیری آسیب‌های احتمالی ناشی از اعتیاد به اینترنت است. روش نمونه‌گذاری در این پرسشنامه بسیار ساده است و از مجموع نمرات کل سؤالات به دست می‌آید. برای گزینه الف (صفر نمره)، برای گزینه ب (۵ نمره) و برای گزینه ج (۱۰ نمره) اختصاص می‌یابد (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱). ضریب پایایی این پرسشنامه با استفاده از یک مطالعه مقدماتی بر روی ۴۰ نفر، براساس ضریب آلفای کرونباخ برابر با $0/78$ محاسبه شد. افرادی که از این پرسشنامه نمره‌ای بالاتر از ۷۰ به دست آوردند، دارای مشکلات اساسی در رابطه با استفاده از اینترنت بودند و به عنوان معتاد به اینترنت شناخته شدند.

پرسشنامه سبک‌های تفکر (استرنبرگ و واگنر، ۱۹۹۱): پرسشنامه سبک‌های تفکر دارای ۱۰۴ سؤال است. به طوری که هر ۸ سؤال از این پرسشنامه، یکی از سبک‌های سیزده گانه تفکر را اندازه‌گیری می‌کند. روش نمره‌گذاری در پرسشنامه سبک‌های تفکر به صورت ۷ سطحی است. یعنی با توجه به پاسخگویی به هر کدام از گزینه‌ها نمره‌ای از ۱ تا ۷ تعلق می‌گیرد و سپس نمرات به دست آمده از هر سبک تفکر با توجه به جدول مخصوص نمرات و براساس دو متغیر زن و مرد محاسبه می‌شود. پایایی این پرسشنامه در مطالعات قبلی تأیید شده است. برخوردارپور و سرمد (۱۳۸۰، ص ۳۶۰ تا ۳۸۰) اعتبار این پرسشنامه را $0/61$ و روایی آن را $0/98$ گزارش کرده‌اند. برای محاسبه پایایی پرسشنامه در این تحقیق با انجام یک مطالعه مقدماتی بر روی ۴۰ نفر و براساس ضریب آلفای کرونباخ برابر با $0/81$ محاسبه شد.

پرسشنامه ویژگیهای جامعه‌شناختی: از این پرسشنامه به منظور جمع‌آوری برخی از ویژگیهای جمعیت‌شناختی مانند سن، جنس، شغل و میزان تحصیلات استفاده شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش از تحلیل واریانس و تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول ۱- نتایج تحلیل واریانس ارتباط بین سبک‌های تفکر با اعتیاد و یا عدم اعتیاد به اینترنت

معناداری	ضریب F	جمع مجدورات میانگین مجدورات	سبک تفکر
۰/۴۱۲	۱/۱۹	۲/۸۳	سبک تفکر قضاوت‌کننده
۰/۱۴۲	۲/۵۵	۳/۳	سبک تفکر اجرایی
۰/۲۱۲	۲	۰/۵۸۳	سبک تفکر قانون‌گذار
۰/۴۶۹	۱/۰۴۶	۱/۷	سبک تفکر کلی‌نگر
۰/۷۶۵	۰/۵۰۵	۰/۸۸۳	سبک تفکر جزئی‌نگر
۰/۰۷۷	۳/۵۵	۱/۳۳	سبک تفکر بیرون‌نگر
۰/۰۰۵***	۱۱/۶	۷/۷	سبک تفکر درون‌نگر
۰/۷۷۷	۰/۴۸۶	۰/۲۸۳	سبک تفکر پایورسالار
۰/۰۰۲***	۳/۶۲	۴/۷۸	سبک تفکر هرج و مرج طلب
۰/۷۱۷	۰/۵۷۹	۱/۸۸	سبک تفکر فردنگر
۰/۱۳۶	۲/۶۲	۷/۵۸	سبک تفکر جرگه‌سالار
۰/۵۵	۰/۸۷۳	۲/۵۸	سبک تفکر محافظه‌کار
۰/۰۷۱	۳/۷	۴/۷۸	سبک تفکر آزاداندیش

$P < ۰/۰۱$ ***

همان‌طور که نتایج حاصل از تحلیل واریانس در جدول ۱ نشان می‌دهد از بین سبک‌های تفکر، فقط سبک تفکر درون‌نگر ($F = ۱۱/۶$ ، $P = ۰/۰۰۵$) و سبک تفکر هرج و مرج طلب ($F = ۳/۶۲$ ، $P = ۰/۰۰۲$) در بین کاربران معتاد و غیرمعتاد به اینترنت دارای تفاوت معنادار است. در حالی که سبک‌های دیگر تفکر در بین کاربران معتاد و غیرمعتاد تفاوت معناداری نداشته است.

جدول ۲- نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی سبک‌های تفکر براساس استفاده از جنبه‌های مختلف استفاده از اینترنت

معناداری	T	ضریب معیار	خطای معیار	B	جنبه‌های استفاده	سبک تفکر
۰/۷۸	۰/۲۷	۰/۰۵	۰/۳۹	۰/۱۰	ایمیل	
۰/۳۰	-۱/۰۳	-۰/۱۷	۰/۳۶	-۰/۳۸	چت	سبک تفکر
۰/۵۴	-۰/۶۰	۰/۱۰	۰/۳۷	-۰/۲۲	گشت‌زنی در سایت	قانون‌گذار
۰/۷۶	-۰/۳۰	-۰/۰۵	۰/۳۹	-۰/۱۱	بررسی اطلاعات	
۰/۸۲	۰/۲۲	-۰/۰۴	۳۴/۰	-۷/۷۶	ایمیل	
۰/۸۳	۰/۲۰	۰/۰۳	۰/۳۲	-۶/۵۸	چت	سبک تفکر
۰/۳۰	-۱/۰۴	-۰/۱۷	۰/۳۲	۰/۳۳	گشت‌زنی	قضایوت‌کننده
۰/۶۷	-۰/۴۳	-۰/۰۷	۰/۳۴	-۰/۱۴	اطلاعات علمی	
۰/۲۶	-۱/۱۳	-۰/۱۸	۰/۳۱	-۰/۳۵	ایمیل	
۰/۲۹	-۱/۰۶	-۰/۱۶	۰/۲۹	-۰/۳۱	چت	سبک تفکر
۰/۱۳	-۱/۵۲	-۰/۲۳	۰/۲۹	۰/۴۵	گشت‌زنی	اجرایی
۰/۰۲۲***	-۲/۴۰	-۰/۴۰	۰/۳۱	-۰/۷۵	اطلاعات علمی	
۰/۵۴	۰/۶۰	۰/۱۰	۰/۳۱	۰/۱۹	ایمیل	
۰/۴۱	-۰/۸۲	-۰/۱۳	۰/۳۰	-۰/۲۴	چت	سبک تفکر
۰/۰۰۹***	-۲/۷۴	-۰/۴۲	۰/۳۰	-۰/۸۳	گشت‌زنی	فردسالاری
۰/۵۲	-۰/۶۴	-۰/۱۰	۰/۳۳	-۰/۲۰	اطلاعات علمی	
۰/۲۴	-۱/۱۸	-۰/۲۰	۰/۳۶	-۰/۴۳	ایمیل	
۰/۷۹	۰/۲۶	۰/۰۴	۰/۳۴	۹/۱۷	چت	سبک تفکر
۰/۲۳	-۱/۲۱	-۰/۱۹	۰/۳۵	-۰/۴۲	گشت‌زنی	پایورسالاری
۰/۱۵	-۱/۴۴	-۰/۲۵	۰/۳۷	-۰/۵۳	اطلاعات علمی	
۰/۱۸	۱/۳۵	۰/۲۳	۵/۵۴	۷/۴۸	ایمیل	
۰/۴۳	-۰/۷۸	-۰/۱۲	۵/۲۲	-۴/۰۹	چت	سبک تفکر
۰/۳۵	۰/۹۳	-۰/۱۵	۵/۲۵	-۴/۸۹	گشت‌زنی	جرگه‌سالاری
۰/۳۳	۰/۹۸	۰/۱۷	۵/۵۵	۵/۴۶	اطلاعات علمی	

ایمیل	۰/۴۱	-۵/۲۹	۰/۲۹	-۰/۰۳	-۰/۱۸	۰/۸۵	
سبک تفکر	چت	۰/۵۹	۰/۲۸	-۰/۳۴	-۲/۱۲	۰/۰۴۱ ****	
ناسالاری	گشت زنی	-۰/۲۳	۰/۲۸	-۰/۱۳	-۰/۸۳	۰/۴۲	
	اطلاعات علمی	-۰/۳۹	۰/۲۹	-۰/۲۲	-۱/۳۱	۰/۱۹	
	ایمیل	۰/۲۸	۰/۲۶	-۰/۱۷	-۱/۰۴	۰/۳۰	
سبک تفکر	چت	-۰/۵۸	۰/۲۵	-۰/۰۳۵	-۲/۲۹	۰/۰۲	
کلی نگر	گشت زنی	-۰/۱۷	۰/۲۵	-۰/۱۰	-۰/۷۰	۰/۴۸	
	اطلاعات علمی	-۰/۶۲	۰/۲۶	-۰/۳۷	-۲/۳۰	۰/۲۷	
	ایمیل	۰/۳۳	۰/۳۳	۰/۱۷	-۰/۹۹	۰/۳۲	
سبک تفکر	چت	-۰/۵۴	۰/۳۱	-۰/۰۲۸	-۱/۷۳	۰/۰۰۹ ****	
جزئی نگر	گشت زنی	۰/۲۳	۰/۳۲	۰/۱۱	۰/۷۲	۰/۴۷	
	اطلاعات علمی	-۰/۱۷	۰/۳۳	-۰/۰۸	۰/۵۰	۰/۶۱	
	ایمیل	-۰/۲۶	۰/۴۰	-۰/۱۱	-۰/۶۴	۰/۵۲	
سبک تفکر	چت	-۰/۶۵	۰/۳۸	-۰/۲۸	-۱/۷۲	۰/۰۹	
درون نگر	گشت زنی	۰/۲۴	۰/۳۸	۰/۱۰	۰/۶۲	۰/۵۲	
	اطلاعات علمی	-۰/۱۳	۰/۴۰	-۰/۰۶	-۰/۳۴	۰/۷۳	
	ایمیل	-۰/۲۵	۰/۳۲	-۰/۱۳	-۰/۷۹	۰/۴۳	
سبک تفکر	چت	-۰/۱۷	۰/۳۰	-۰/۳۳	-۲/۱۵	۰/۳۸	
بیرون نگر	گشت زنی	-۰/۶۶	۰/۳۰	-۰/۳۳	-۲/۱۵	۰/۰۳۸ ****	
	اطلاعات علمی	-۰/۵۷	۰/۳۲	-۰/۲۹	-۱/۷۶	۰/۰۸	
	ایمیل	۰/۱۳	۰/۳۸	۰/۶۰	۰/۳۵	۰/۷۲	
سبک تفکر	چت	-۰/۳۸	۰/۳۶	-۰/۱۷	-۱/۰۵	۰/۳۰	
محافظه کار	گشت زنی	-۰/۷۳	۰/۳۶	-۰/۳۱	-۱/۹۹	۰/۰۵	
	اطلاعات علمی	۵/۱۱	۰/۳۸	-۰/۰۷	-۰/۴۳	۰/۶۶	
	ایمیل	-۰/۴۸	۰/۳۷	-۰/۲۲	-۱/۲۸	۰/۳۰	
سبک تفکر	چت	-۰/۶۴	۰/۳۵	-۰/۲۹	-۱/۸۱	۰/۸۹	
آزاد اندیش	گشت زنی	-۴/۸۴	۰/۳۵	-۰/۰۲	-۰/۱۳	۰/۰۷	
	اطلاعات علمی	-۰/۳۹	۰/۳۷	-۰/۱۸	-۱/۰۴	۰/۲۰	

با توجه به جدول شماره ۲، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که سبک‌های تفکر جزئی‌نگر از طریق متغیر چت ($P = 0/009$)، سبک تفکر بیرون‌نگر از طریق متغیر گشت‌زنی در سایت‌ها ($P = 0/038$)، سبک تفکر اجرایی از طریق متغیر بررسی اطلاعات علمی ($P = 0/022$)، سبک تفکر فردنگر از طریق متغیر گشت‌زنی در سایت‌ها ($P = 0/009$) و سبک تفکر ناسالار از طریق متغیر چت ($P = 0/041$) قابل پیش‌بینی هستند و دیگر سبک‌های تفکر از طریق روشهای استفاده‌ی دیگر قابل پیش‌بینی نیستند.

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، از بین سبک‌های تفکر سیزده‌گانه، تنها سبک تفکر درون‌نگر و سبک تفکر ناسالار (هرج و مرج طلب) در میان کاربران معتاد و غیرمعتاد به اینترنت دارای تفاوت معنادار است ($P = 0/002$ و $P = 0/005$). در حالی که در دیگر موارد تفاوت معناداری وجود نداشت. بنابراین فرضیه ۱ تحقیق که مدعی تفاوت معنادار بین سبک‌های تفکر کاربران معتاد و غیرمعتاد بود تأیید می‌شود. با توجه به اینکه سبک‌های تفکر، توانایی نیستند، بلکه برتری‌هایی هستند که افراد به‌منظور حل مسائل روزمره و یا مشکلاتشان به کار می‌برند، لذا اینکه فرد در چه موقعیتی قرار دارد، روی سبک تفکر او تأثیر می‌گذارد. قبلاً شاتون (۱۹۸۹) گزارش کرده بود، افرادی که به‌عنوان معتاد به رایانه بررسی شده بودند در برخی ویژگی‌های شخصیتی مانند محافظه‌کاری / تجربه‌گرایی، عمل‌گرایی / خیالپردازی نمرات بالایی کسب کرده بودند (نقل از گانتز، ۱۳۸۳). افرادی که دارای سبک درون‌نگر هستند، بیشتر به درون خود نظر دارند. این افراد فوق‌العاده وظیفه‌شناس، کناره‌گیر و به دور از هیاهوی اجتماع هستند (استرنبرگ، ۱۹۹۷). همچنین افراد دارای سبک تفکر درون‌نگر بیشتر دوست دارند از انسان‌های دیگر به دور باشند، به همین علت بعضی اوقات ارتباط با هر چیزی را به ارتباط با انسانها ترجیح می‌دهد. نتیجه این فرضیه با نتایج مطالعه بریگز (۲۰۰۱) همخوانی دارد. بریگز عنوان کرده است، افرادی که دارای سبک زندگی تنهایی هستند و از حمایت اجتماعی خوبی برخوردار نیستند، بیشتر به طرف اعتیاد به اینترنت گرایش

دارند. این موضوع در رابطه با اعتیاد به مواد، الکل و قمار نیز صدق می‌کند (یانگ، ۱۹۹۸). از طرف دیگر افرادی که دارای سبک تفکر ناسالار بوده‌اند، نیز مشکل اعتیاد به اینترنت داشته‌اند. افرادی که دارای سبک تفکر ناسالار هستند، بسیار هرج و مرج طلب بوده و مسائل را به شکل یک امر تصادفی تلقی می‌کنند. از نظم‌گریزان هستند و با هر امری و یا شخصی که قصد نظارت یا دسته‌بندی آنها را داشته باشد مخالف هستند، به هر کاری سر می‌کشند و در بند نظم و قانون نیستند (استرنبرگ، ۱۹۹۷). بنابراین بیش از افرادی که دارای سبک‌های تفکر پایورسالار هستند احتمال دارد سراغ رایانه و محیط‌های ناشناخته و اسرارآمیزی مانند اینترنت بروند.

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که سبک‌های تفکر با برخی از جنبه‌های استفاده از اینترنت ارتباط قوی‌تری داشته‌اند. به این ترتیب فرضیه ۲ مبنی بر این که می‌توان سبک‌های تفکر را از طریق برخی از جنبه‌های استفاده از اینترنت پیش‌بینی نمود به‌طور نسبی تأیید می‌شود. سبک تفکر اجرایی با جنبه استفاده از اطلاعات علمی اینترنتی رابطه معناداری داشته‌اند ($P = 0/022$). سبک‌های تفکر فردسالار و بیرون‌نگر با جنبه گشت‌زنی در سایت‌های اینترنتی رابطه معناداری داشته‌اند ($P = 0/038$ ، $P = 0/009$). همچنین سبک‌های تفکر ناسالار و جزئی‌نگر با جنبه چت زدن در اینترنت ارتباط معناداری داشته‌اند ($P = 0/009$ ، $P = 0/041$). طی پژوهشی که آتش‌پور و آقایی (۲۰۰۴) انجام دادند، گزارش کرده‌اند که کاربرانی که بیشتر از چت استفاده می‌کنند، دارای سبک تفکر آزاداندیش هستند، کاربرانی که در سایت‌ها گشت‌زنی می‌کنند، دارای سبک تفکر آزاداندیش و اجرایی بوده‌اند و کاربرانی که از اطلاعات علمی استفاده می‌کنند، دارای سبک تفکر کلی‌نگر بوده‌اند. استرنبرگ (۱۹۹۷) به‌منظور تبیین سبک‌های تفکر خاطر نشان کرده است، افرادی که دارای سبک تفکر اجرایی هستند، مایل‌اند از مقررات موجود پیروی کنند و کارهایی را که قبلاً برنامه‌ریزی شده‌اند، انجام دهند. بنابراین نتیجه این فرضیه با تبیین استرنبرگ از سبک تفکر اجرایی همخوانی دارد. چون افرادی که بیشتر از اطلاعات علمی استفاده می‌کنند، افرادی هستند که به‌دنبال استفاده از تجربیات و دیدگاه‌های دیگران هستند، نه به‌دنبال اکتشاف. افرادی که دارای سبک تفکر فردسالار هستند، اشخاصی مصمم و با اراده هستند و کمتر به دیگران اجازه

می‌دهند که در تصمیماتشان دخالت کنند. این افراد مدام حواسشان جای دیگر است و در حال بررسی جنبه‌های دیگر هستند. افراد با سبک تفکر بیرون‌نگر نیز گرایش بیشتری برای تعاملات اجتماعی مردم دارند. چون این افراد همزمان با اشخاص و موضوعات متنوعی ارتباط دارند، لذا تمایل بیشتری برای سرکشی و وقت‌گذرانی در سایت‌های مختلف و ارتباط با دیگران دارند. علاوه بر این افرادی که دارای سبک تفکر جزئی‌نگر هستند، بر روی جزئیات مسائل کار می‌کنند. بیشتر به درخت توجه دارند تا به جنگل. بنابراین از نظر استفاده از اینترنت به جای استفاده از جنبه‌های کلی اینترنت ترجیح می‌دهند که از جنبه چت‌زنی که بسیار خصوصی و محدود و در حد تعامل با یک یا چند نفر است استفاده کنند.

نکته آخر این است که به نظر استرنبرگ افراد باید آموزش ببینند تا با توجه به محیط تحصیلی، شغلی و اجتماعی خود و یا جنبه‌های استفاده از منابع، امکانات و توان‌های موجود، از سبک تفکری که بیشتر با شغل، حرفه، مقام و موقعیت آنها همسو است استفاده کنند. چون اینکه محیط تحصیلی، شغلی و اجتماعی تا چه اندازه با سبک‌های تفکر افراد همسو یا مخالف باشد، موجبات موفقیت یا عدم موفقیت آنها را فراهم می‌کند.

منابع

- استرنبرگ، ر. جی. سبک‌های تفکر، ترجمه ع. اعتماد اهری و ع. خسروی، (۱۳۸۰)، تهران، نشر و پژوهش دادار.
- امیدوار، ا. و ع. ا. صارمی، (۱۳۸۱)، اعتیاد به اینترنت، مشهد، انتشارات تمرین.
- برخوردارپور، ز. و ز. سرمد، (۱۳۸۰)، «الگوهای تفکر، پایه تحصیلی و نوع مدرسه»، مجله روان‌شناسی ۲۰، سال پنجم، شماره ۴.
- تافلر، ا. شوک آینده، ترجمه ح. کامرانی، (۱۳۷۶)، تهران، انتشارات سیمرغ.
- گانتز، ب. اثر بازیهای ویدئویی و رایانه‌ای بر کودکان، ترجمه پورعابدی، ح. (۱۳۸۳)، تهران، انتشارات جوانه رشد.

- ولیس، پ. روان‌شناسی اینترنت، به کوشش و ویرایش اوحدی، ب. مترجمان ف. قنادی و ح. صفوی (۱۳۸۲)، اصفهان، ناشر ویراستار با همکاری انتشارات خورشید.
- ATASHPOUR, S.H. & AGHAEI, A. (2004). An assessment of the thinking styles of internet users. *VII European conference on psychological assessment. Malaga (Spain)*.
- STERNBERG, R.J. (1997). *Thinking styles*, New York: Cambridge university press.
- STERNBERG, R.J. & WAGNER, R.K. (1991). *Manual for MSG thinking styles inventory*. Unpublished inventory.
- BRIGGS, R.G. (2001). Psychosocial parameters of internet addiction. *Department of psychotechnology, University Libraries*.
- FRIEDENBERG, M. (2002). Internet addiction becomes problem for college students. *The digital Collegain Inc*.
- DAVIS, R. (2001). A cognitive-behavioural model of pathological internet use. *Comuters in human behavior*, 17:187-195.
- FERRIS, J.R. (2000). Internet addiction. *WWW. Findarticles. com*.
- GAULTIERE, B. (2000). Caught in the internets web: *coughtin internets web.htm*.
- GOLDBERG, L. (1996). Internet addiction disorder. *WWW.cog.brown.edu*.
- GOODBRAND, A.D. (1997). The art of thinking, *The University of Calgary, Inc*.
- KING, S.A. (1996). Is the internet addictive, or are addicts using the internet, *WWW. concentric. net/ Astorm/ iad. html*.
- ORZACK, M.H. (1999). Computer addiction: Is it real on virtual? New York. *John wiley and Sons Inc*.
- SCHERER, K. (1997). Collego life on-line: Healthy and unhealthy internet use. *Journal of college student development*, 38: 655-665.
- YA-WEN-CHEN. (2001). Study of teacher and students thinking styles and their interactions in instruction. *Electronical theses Heap of NSYSU-etd-0730101-1739341*.

YOUNG, K. (1998). Internet can be as addicting as alcohol, drugs and gamblin says new reserch, *Pioneer Development Resources Inc.*

YOUNG, K. (1997). What makes on-line usage stimulating? *Potential exlanations for Ametican Psychological Association.*

YOUNG, K. (1999). Internet addiccion: Symptoms evaluation and treatment, in L. Vande Creek & Jakson. *Innovations in clinical practice: A source book*, 17: 19-31.

Email: daruosh-jalali @ yahoo.com

وصول: ۸۳/۱۱/۲۴

پذیرش: ۸۴/۳/۱۶

شرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی